

XX

Fáradtan ülök asztalomnál, lámpám pislog.
Fejem gond-felhőbe borul. Mi volt eddig?...
És mi lesz holnap?

Megy a vonat, kattog kereke, száll a repülőgép
zubog kereplője, abroncstalan, fakó szekér döcög
végig a világon, két gebe húzza, én ülök rajta,
hová megyek? hová jutok?

A mindenség kiborul a földre,
és zúg, zakatol, zajong fájdalmasan az Úr.

Reménységek!
Ó, ne hagyjatok el
reménységek!

(Fáradtan)

Szeptember közepe táján berendeltek az ezredirodába, hogy tudomásomra hozzák, megbíznak az ezred történetének és harctéri szereplésének megírásával.

– A munka sürgős – jelentette ki az ezredes –, azonnal hozzá kell fogni a dokumentumok összegyűjtéséhez.

Így történt, hogy anyaggyűjtés céljából el kellett utaznom ezredünkhöz, amely akkor az olasz fronton, a Piavénál nehéz harcban állt. Menyasszonyom aggódott, és arca elsötétült, mikor a hírt közöltem vele.

– Olasz harctér?... Hiszen az a pokol tornáca – mondta majdnem sírva.

– Nem is tornáca, maga a pokol – mondtam viccesen, nevetve, hogy elvegyem a mondat életét.

Azonban csak akkor nyugodott meg, mikor közöltem vele: most jött a hír, hogy ezredünket kivonták a tűzvonalból, és a front mögött tartalékállományba helyezték, hogy az utóbbi hetekben elszenvedett veszteségeit kipótolhassa, így nekem teljesen veszélytelen a küldetésem.

Szeptember 20-án aztán útra keltem. Pesten egy napra megálltam, hogy Kosztolányi Dezsőnek az Esztendő részére kért verset átadhassam. A *Ghinihez* című

verset vittem el, melyért Kosztolányi a honoráriumot azonnal kiutalta. (A vers az Esztendőben a közbejött események miatt sose jelent meg.)

Este a Déli pályaudvaron vonatra ültem, és egy csodálatosan szép, őszi, holdvilágos éjjel utaztam végig a Balaton, a „magyar tenger” mellett, amelyet most láttam először.

Betelhetetlen voltam.

Néztem a holdfényben csillogó vizet, mely sima volt és mozdulatlan, mint egy leányszív, melyet még nem érintett meg a szerelem.

Kikönyököltem az ablakon, és nem mozdultam onnan, míg a vonat el nem kanyarodott a tótól, amely úgy látszott, mintha a végtelenségbe futna, és nagy vágyat éreztem, hogy minél hamarább láthassam most már a még nagyobb vizet, a szárazföldi ember örök vágyát: a tengert.

Már reggeledett, mikor a vonatban ülők figyelmeztettek: itt a tenger! A vonat mindjárt kibukkan a Karszt sziklái közül és látható lesz pár pillanatra. Ó, a tenger! A tenger! Mi mindent kifejez ez a szó.

Odaálltam az ablakhoz, és lestem a pillanatot, mikor megmutatja arcát ez a csodálatos óriás. De csak valami szürke, hályogos semmit láttam, mely mire feleszméltem, már el is tűnt, s a vonat újból sziklák és kőtörmelékek között robogott tovább.

Szinte megbántódottan húzódtam vissza a kocsi belsőjébe, úgy éreztem, mintha becsapódtam volna. No, majd Triesztben – vigasztaltam magam.

Egy tengerparti szállóban kaptam szobát, és az ablakból néztem az örökké zajló, mozgó, hullámzó tengert, este pedig a mólón egy padra ülve hallgattam a jövőmenő hullámok beszédét. Vajon mit mondanak, mit beszélnek?...

Az éji sötétbe nézve a láthatár szélén néha fények villantak meg, és távoli morajok hallatszottak. A triesztiek tudták, hogy ez a közeli front jeladása.

A félelmetes háború meresztette Triesztre szemét.

Éjjel nyitott ablak mellett aludtam. A tenger bejött a szobámba, vele aludtam el, mint kedvessel. Azonban

éjjel hirtelen vihar kerekedett, a szél vízpárát hozott, és becsapta a szobába. Az ablakot be kellett csuknom.

Reggelre elállt a szél, a hullámok lecsendesedtek. Csodálatosan nyugodt, tükörsima lett a tenger. Nem moccan egy hab sem. Nem tudtam megérteni: hogy lehet ez? Hogy tud a bösz harag ilyen hirtelen lecsendesedni? Vajon az ember is képes erre? Vajon a bennünk dúló érzések is képesek így lecsendesedni?...

Dél előtt megnéztem a híres halpiacot. Hatalmas szörnyetegek voltak az asztalokra kiterítve. Mik lehetnek ezek az óriás állatok? Mintha bivalyokat transzíroznának.

A tengerparton hat-nyolcéves-forma gyermekek csatangolnak. Bőrüket feketére cserezte a nap, majdnem ruhátlanok. Jelezték, ha pénzt dobunk a tengerbe, utánamennek, és kihalásszák a mélyből. Kipróbáltuk. Hihetetlen gyorsasággal ugrottak a pénz után, és hozták fel a tíz-tizenkét méter mély vízből.

Este indultam tovább. Sietnem kellett, mert már így is két napot késtem – mit szól majd az ezredes?

Vonaton, szekéren, majd gyalog végre a Piave mentén elértem azt a frontszakaszt, ahol ezredünk tartalékállása volt.

Az ezredes már türelmetlenül várt. Szabadságra készülődött, de addig nem akart elmenni, míg velem nem találkozik. A nála lévő fontos dokumentumokat személyesen akarta átadni.

Désről jelezték indulásom idejét, és számítása szerint nekem már két nappal előbb ott kellett volna lennem. Hol vagyok? Miért nem érkezem? Idegesítette őt az a körülmény is, hogy az ezredet minden percben újból bevethetik a tűzvonalba. Nem szerette volna, ha ez itt éri, mert akkor esetleg az ő szabadsága is kútba eshet.

Mikor jelentkeztem, majdnem tajtékozott a dühtől, meg sem várta, hogy elmondjam küldetésem célját, rám kiáltott:

– Hol volt, főhadnagy úr? – Majdnem hogy azt mondta: hol tekergett? – Már két napja, hogy itt kellett volna lennie. Hol töltötte az időt?

S mérgesen fel-alá járt az ezredirodának berendezett kőomlós szobában.

De aztán haragja hamar lecsendesedett, midőn elmondtam, hogy a hosszú utat – mint gyengélkedő állományban lévő – egyfolytában nem tehettem meg. Pihennem kellett közben Pesten és Triesztben egy-egy napot.

A béke helyreállt közöttünk. Leültetett, majd cigarettával kínált meg. Átadta a harctéri dokumentumokat, naplót, térképeket és az ezred harcaira vonatkozó más feljegyzéseket, leveleket.

És már indult is.

A kétlovas szekér ott várakozott a ház előtt, hogy elvigye az ezredet a legközelebbi helységig, ahol vonatra lehet szállni.

Az ezredes és tiszti legénye hamar elhelyezkedett a trénszekéren.

– Jó munkát, főhadnagy úr! – szólt az ezredes búcsúzóul, most már teljesen barátságos, lecsillapodott hangon. – Keresse fel az idősebb tiszteket és a legénység köréből is azokat, akik hosszabb időt töltöttek a harctéren és részt vettek az ezred harcaiban.

Egypár nevet említett.

– Köszönöm, ezredes úr! És jó egészséget kívánok.

Összecsaptam bokámat, és feszesen tisztelegtem.

A szekér elindult, és pár perc múlva már el is tűnt a hegyek kanyargó útjain, a szőlővel befuttatott eperfák és gesztenyefák között.

Egy hadnagy szegődött mellém, aki elvezetett ahhoz az óvóhelyhez, melyet számomra kijelöltek arra a néhány napra, míg az ezrednél tartózkodom. Egy közkatonát is rendeltek mellém tisztiszolga helyett, hogy segítségemre legyen.

A sziklaodú, melyet lakásomul szántak, mélyen befutott a hegybe, és elég biztonságosnak mutatkozott.

Szétnéztem az elibém terülő tájon, mindenütt véres harcok nyomai. Az emeletes kőházak, melyek rendszeretlenül, szétszórva álltak a völgyben és a hegyoldalakon, legnagyobb részben romokban heverték. A házaknak csak a földszintje volt lakásnak berendezve, az emeletet selyemhernyótenyésztésre használták. Ezért a sok eperfa mindenfelé.

Megérkezésem hírére előjöttek és felkerestek régi tisztársaim, akikkel az előző években más harctereken vagy Désen együtt voltam. Mindennap más és más tisztársamnak voltam a vendége.

Este az én sziklaodúmban gyűltünk össze, mely elég tágas volt, tízen-tizenketten is befértünk. A helyzetről beszélgettünk.

—A helyzet a legkétségbeejtőbb és legkilátástalább – mondották. – Itt az utolsó óra. A katonák csüggedtek és fáradtak. Nem akarnak harcolni. Egy horvát ezredet ki kellett vonni a tűzvonalból, nyíltan megtagadta az engedelmséget, nem akart rohamra indulni. Ezáltal balszárnyunk veszedelembe került.

—A nemzetiségi ezredek öntudatra ébredtek. Ezekre már nem lehet támaszkodni. A hadvezetőség kapkod jobbra-balra, nem mer ellenük fellépni.

—Az újságokat nem engedik be a frontra, – a katonák mégis mindent tudnak.

—Mi van Bulgáriában? Mi történik az albán tavak körül? Úgy hírlik, hogy a cseh és horvát katonák eldobták fegyvereiket, és csapatostul mennek haza. Igaz ez? Wilson pontjai felkavarták a lelkeket. Ilyen katonasággal nem lehet harcolni. De ki akar harcolni?

Így hullámozott, torlódott egymásra a kétségbeesés és a lehangoltság.

Egyik román nemzetiségű százados, P. O., ezredünk legjobban kitüntetett tisztje átöleli vállam, és nyakamba borul:

– Ne búsulj, János, nemsokára mi is otthon leszünk.

Előkerülnek a rumoskulacsok és -flaskók, jókat húzunk belőlük; örömiükben? bánatunkban? – mindegy. Majd énekekre gyűjtünk:

Fújja a szél, fújja, hazafelé fújja...

Van nekünk örömiük és bánatunk is elég, az örömiükben is több a bánat.

Éjfélkor szétoszlott a társaság. Mindenki a saját egységéhez siet, mert hátha megtréfálnak a taliánok?... Sose lehet tudni...

Én még pár pillanatig megállok az ajtóban, a sziklaodú bejárati nyílásánál, és nézem a mélységes szép csillagos eget.

– Olasz csillagok! – mondom. – Hogy lehetnek ilyen szépek! Milyen jó volna békében nézni őket.

A tűzvonalból idehallatszik az ágyúk rettenetes ugatása, szinte hallani a kövek porzását és a kődarabok röp-ködését. A világító rakéták fénye meg-megvillan. „Pokol tornáca” – csendül meg fülemben a távoli aggódó-kedves hang. – Nem is tornáca, hanem maga a valóságos pokol – ismétlem meg a magam válaszát.

Bemegegyek a fedezékbe. János, a tisztiszolga már elkészítette a fekhelyemet, lefekszik ő is... Elfújom a konzervdobozba helyezett gyertyát, és aludni készülök.

—Itt biztonságban lehetünk. Ez a hegy be nem szakad, a legnagyobb ágyúlövedéket is megbírja – mondja János. – Csak át ne törjék a frontot, amíg alszunk, és fogságba ne essünk, mert akkor kampec – teszi hozzá.

—Remélem, fognak ébreszteni az őrszemek.

—Igen, ha lesz idejük.

Ezzel alszunk el.

Másnap fullasztó meleg szeptemberi napra ébredünk. Már korán reggel csurog rólunk az izzadság. Az ég fehéren kék, a sziklák izzanak. A nagy hőségtől állandóan fáj a fejem, és kábult vagyok. A meleg pára arcomba csap, mintha fűtött kemencébe néznék bele. Éjjel harmat se esik.

Barátaimmal a fügefák és gesztenyelombok árnyékába húzódunk, és tovább fűzzük az este megkezdett beszélgetést. Most ők kérdeznak: – Mi van otthon? Minket itt támadásra hajszoznak. Milyen borzasztó volna most elesni, mikor a négy évet átkínlódtuk. Meghalni most, az utolsó napokban...

Elutazásom előtti napon még felkeresek pár olasz családot a gesztenyelombok közötti kőházakban. A nyomor és a nélkülözés elképesztő. Rettenetesen éheznek, nincs semmi élelmiszerük. Úgy élnek, mint a madarak: fűgén és gesztenyén. A katonaságtól kapnak néha egy-egy marék lisztet, hogy éhen ne haljanak, de a katonaságnak sem igen van. Magammal viszem el nem fogyasztott maradék kenyéradagom, és pár kiló nyers fű-

gét és gesztenyét vásárolok tőlük menyasszonyom részére. De sietve be kell fejeznem a vásárlást, mert az olaszok nagyarányú ágyúzásba kezdettek. Pergőtűz, mely minden sziklát megmozdít, minden életet elpusztít. A lövedékek nem érnek el hozzánk, de a hang borzasztó, elviselhetetlen. A Dante pokla ez, vagy még annál is borzasztóbb valami.